

KĘSTUTIS ŽEMAITIS

Vytauto Didžiojo universitetas

VYGRIŲ VYSKUPIJA LIETUVOS UŽNEMUNĖS ISTORIJOJE

Vygriai Diocese in Lithuanian Uznemune History

SUMMARY

Vygriai Diocese has existed a short period of time. It was established in 1799 and then closed in 1818 when it was attached to Seinai Diocese (official name Augustavas and Seinai Diocese). The establishment of Vygriai Diocese coincided with the loss of Lithuania statehood, the division of the territory of the state and the beginning of long lasting occupation period.

Vygriai Diocese partially covered the territory of Lithuanian Uznemune. Therefore, the analysis of the establishment of the Diocese and the activities of its bishops on the basis of new historical sources is very important for the further research and evaluations of Lithuanian history and culture.

SANTRAUKA

Vygrių vyskupija gyvavo gana trumpą laiką. Dėl politinių pokyčių Lietuvos ir Lenkijos teritorijoje ši vyskupija, įkurta 1799 m., buvo panaikinta 1818 m., priskiriant jos didžiąją dalį naujai Seinų vyskupijai (oficialus jos pavadinimas – Augustavo arba Seinų vyskupija). Vygrių vyskupijos įsteigimas sutapo su Lietuvos valstybingumo praradimu, jos teritorijos padalinimu ir ilgos okupacijos pradžia. Vygrių vyskupija iš dalies sutapo su Lietuvos Užnemunės teritorija. Todėl aptarti jos steigimo aplinkybes ir atskleisti jos vyskupų veiklą, remiantis naujais istoriniais šaltiniais (Stanisław Jamiołkowski, Opisanie kościoła sejneńskiego pod względem historycznym, architektonicznym i inwentarskim. Lomżos vyskupijos archyvas), yra svarbu toliau tyrinėjant ir vertinant Lietuvos istoriją ir kultūrą.

VYSKUPIJOS ĮSTEIGIMO APLINKYBĖS

Po trečiojo Abiejų Tautų Respublikos Katalikų bažnyčios juridinė bei teritorinė padalijimo 1795 m. pasikeitė ir Romos padėtis Lietuvoje ir Lenkijoje. Dalis Luc-

RAKTAŽODŽIAI: Užnemunė, Vygrių vyskupija, steigimas, reikšmė, Lietuvos ir Lenkijos teritorijos.

KEY WORDS: Uznemune, Vygriai Diocese, establishment, significance, Lithuanian and Polish territory.

ko, Vilniaus ir Žemaičių vyskupijų atiteko Prūsijai. Iš pradžių šias sritis kanoniškai administruoti buvo įpareigotas Plocko vyskupas¹. Lenkiškosios dalies oficiolu paskirtas Bielsko klebonas Jonas Šijkovskis, o jam mirus 1798 m. – Jonas Klemen-sas Golaševskis². Lietuviškos teritorijos parapijas administravo Gražiškių³ klebonas Mykolas Pranciškus Karpavičius⁴. Prūsijos valdžia ėmėsi žygių steigti naują vyskupiją, nepriklausančią jokiai metropolijai. 1796 m. pradėtos derybos su Roma. „Naujos vyskupijos apmatas parengė Plocko vyskupo K. Šembeko⁵ įgaliotas oficialas.“⁶ Toks įgaliotas asmuo buvo Jonas K. Golaševskis. 1799 m. kovo 16 d. popiežius Pijus VI⁷ išleido bulę *Saepe factum est*⁸ dėl Vygrių vyskupijos steigimo. Bulė buvo paskelbta 1800 m. liepos 11 d. Taip buvo įsteigta tiesiogiai Apaštalų Sostui (ne Gniezno metropolijai⁹) pavaldi nauja Vygrių vyskupija¹⁰.

Nedidelis Vygrių bažnytkaimis yra į pietryčius nuo Suvalkų, didelio Vygrių ežero šiaurės dalyje, pusiasalyje. Istorikas kunigas Jonas Totoraitis¹¹ apie Vygrius

pasakoja, kad dar XVI a. ten buvo Didžiojo Lietuvos kunigaikščio dvaras, apsuptas plačių Perlamo girių¹². Vygriuose (kaip liudija ir Jonas Dlugošas)¹³ senovėje yra medžiojęs pats karalius Jogaila¹⁴ ir vos nepatekęs į kryžiuočių rankas, taip pat Žygimantas Augustas (1544–1572), kiti didieji Lietuvos kunigaikščiai¹⁵. Yra žinių, kad Vygriuose gyvenę šv. Pauliaus¹⁶ regulos vienuoliai atsiskyrėliai. Karalius Jonas Kazimieras (1648–1699) į Vygrius 1667 m. pakvietė vienuolius kamaldulius. Jiems padovanojo pusiasalį, kuriame vienuoliai kūrėsi¹⁷, užrašė dvarą, ežerą, Perlamo ir Perstunio girias su palivarkais ir kitokį turtą. Karalius Augustas II Stiprusis (1697–1704 ir 1709–1733) padidino fundaciją¹⁸. Witoldas Jemielity¹⁹ mano, kad tuomet šis vienuolynas²⁰ tapo geriausiai materialiai aprūpintas visoje Lenkijoje²¹. Vygriai tapo ir apskrities, ir naujos vyskupijos centru²², jos teritorijoje gyveno 292 348 tikintieji²³.

Naujai įkurtai Vygrių vyskupijai buvo priskirta dalis Lucko, Vilniaus ir Žemaičių vyskupijos bažnyčių²⁴,

Vyskupija	Naujai Vygrių vyskupijai atiduotos parapijos ir bažnyčios
Lucko	44 bažnyčios (Bielsko, Briansko, Drohičino ir Tikocino dekanatai) ²⁵
Vilniaus	Alvito, Augustavo, Balstogės, Gardino, Knyšino, Prienų, Simno, Sokulkos ir Vygrių dekanatai ²⁶ , dalis Kauno ir Trakų dekanatų (iš viso 90 bažnyčių) ²⁷
Žemaičių	15 Veliuonos dekanato bažnyčių (kairiojoje Nemuno pusėje). (Buvusių Virbalio ir Zapyškio dekanatų parapijos ²⁸)
Vygrių vyskupijoje buvo įsteigti dekanatai	Alvito, Augustavo, Balstogės ²⁹ , Bielsko, Briansko, Drohičino ³⁰ , Knyšino, Prienų, Simno, Sokulkos, Tikocino ³¹ , Virbalio ³² , Vygrių ir Zapyškio

Įsteigus naują vyskupiją, ji buvo trečioji Lietuvos teritorijoje po Vilniaus ir Medininkų vyskupijų. Su šios vyskupijos įsteigimu glaudžiai susiję politiniai

pokyčiai Lietuvos Užnemunėje turi vienareikšmių padarinių. Okupacijos, be abejo, stabdo politinį bei kultūrinį krašto vystymąsi, tačiau kai kuriais aspek-

tais teigiamai paveikė šio krašto žmonių ekonominę gyvenimą. Čia pavyzdžiu galima laikyti gana ankstyvą baudžios panaikinimą. Ekonominė pažanga ska-

tina mokslinį veržlumą, tad neatsitiktinai vėliau Užnemunėje matysime gana daug išsilavinusių Bažnyčios ir visuomenės veikėjų.

VYSKUPAS PRANCIŠKUS KARPAVIČIUS – PIRMASIS VYGRIŲ ORDINARAS

Apie vyskupą Pranciškų Karpavičių nemažai žinių randame Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto išleistame veikle *Mykolas Pranciškus Karpavičius. Rinktiniai pamokslai*. Įvadiniame straipsnyje „Mykolas Pranciškus Karpavičius ir piliečių tautos idėja“ Kristina Mačiulytė pateikia išsamią vyskupo biografiją. Ji rašo, kad Mykolas Pranciškus Karpavičius gimė 1744 m. spalio 4 d. Lietuvos Brastos vaivadijoje smulkių bajorų šeimoje. Teresa Ziniewicz-Tur savo veikle *Zarys dziejów parafii Sejnenskiej* pratęsia, papildo ir patikslina kai kuriuos faktus: Karpavičius Pranciškus „kilęs iš jau nuo XV a. žinomos lietuviškos giminės. Jis gimė (...) Lietuvos Kamenece, smulkių bajorų šeimoje su Korab herbu. 1761 m. baigė jėzuitų kolegiją Lietuvos Brastoje, po to įstojo į Misijonierių Kongregaciją³³ Varšuvoje, kur demonstravo pagirtiną iškalbos talentą. Kunigu buvo iššventintas 1767 m.“³⁴ Labai tiksliai vyskupo gyvenimą stengiasi apibūdinti Stanislovas Jamelkovskis³⁵ aprašydamas Seinų bažnyčią³⁶. Šie liudijimai teigia, kad pirmasis Vygrių vyskupas buvo parinktas iš lietuviškos giminės ir vyskupijos lietuviškosios dalies, o jo studijos jėzuitų kolegijoje leidžia spėti jį buvus gilaus dvasingumo bei išsilavinimo žmogumi. Kitaip tariant, pirmasis Vygrių ordinaras buvo jėzuitiškos auklybos ir laikysenos žmogus. Jamelkovskis užrašė, kad Kar-

pavičius „pas jėzuitus“ buvo nuo 1757 iki 1761 m.³⁷ Teresa Ziniewicz-Tur pratęsia biografinį pasakojimą, kuris logiškai ir turėtų vesti jaunąjį Karpavičių į akademinį pasaulį: „Jis dėstė filosofiją Varšuvos kunigų seminarijoje, po to teologiją ir bažnyčios istoriją Vilniaus kunigų seminarijoje. 1774 m. išstojo iš vienuolijos ir tapo Gražiškių klebonu Suvalkijoje (šiandien Lietuvoje).“³⁸

Nominuotas Vygrių vyskupu, M. Karpavičius ne iš karto užėmė sostą katedroje. Tačiau kaip vyskupas stengėsi, kad diecezijos gyvenimas būtų aktyvus. Pats ruošė būsimojus kunigus ir rūpinosi pastoracija parapijose, organizavo kapitulą.

Vyskupo Mykolo Karpavičiaus asmenyje reikėtų išskirti kai kuriuos bruožus ir visų pirma jo sugebėjimą naujai pažvelgti į Bažnyčios istoriją³⁹. Karpavičius buvo aktyvus visuomenės gyvenime, rūpinosi jos švietimu, buvo vienas iš garsiausių to meto pamokslininkų. Kaip liudija Stanislovas Jamelkovskis, pats karalius Poniatovskis gyres Karpavičiaus pamokslus⁴⁰.

Vyskupas Mykolas Karpavičius užimamą svarbią vietą Katalikų Bažnyčios Lietuvoje istorijoje. Būdamas pirmuoju Vygrių vyskupu, jis turėjo visas dieceziniam vyskupui reikiamas savybes. Būdamas jėzuitiško auklėjimo žmogus, stengėsi, kad naujasis administracinis darinys at-

spindėtų Visuotinės Bažnyčios vaizdą. Šiuo požiūriu jis itin atitiko savo paskyrimą ir pašaukimą. Kaip lietuvis, būdamas lenkiškos ir lietuviškos teritorijų ganytoju, neparodė priešiško kuriai nors pusei. Taip buvo „užduotas tonas“ kitiems vyskupams atstovauti visiems vyskupijos tikintiesiems.

Mykolas Karpavičius buvo plačių visuomeninių pažiūrų žmogus. Jis įkūnijo patrioto ir tolerantiško ganytojo savybes.

Vyskupas mirė 1803 m. lapkričio 5 d.⁴¹ Berznyke, netoli Seinų. Palaidotas Vygrių katedros kriptoje.

Vyskupas Jonas Klemensas Golaševskis ir Vygrių vyskupijos panaikinimas

Po vyskupo Mykolo Karpavičiaus mirties jo įpėdiniu tapo Klemensas Gološevskis. Tačiau kol jis buvo paskirtas, vyskupijoje buvo vadinamasis *Sede vacante*⁴² laikotarpis⁴³, kuris tęsėsi iki 1808 m.⁴⁴

Vyskupas Jonas Klemensas gimė 1748 m. lapkričio 23 d., garsėjo kaip Bažnyčios ir politikos veikėjas⁴⁵. Trumpai ši antrąjį Vygrių vyskupą pristato Teresa Ziniewicz-Tur: „1800 m. jis [Klemensas Golaševskis] buvo paskirtas vyskupo Mykolo Karpavičiaus Vygrių vyskupijos konsistorijos oficiolu, o 1804 m. kovo 24 dieną Prūsijos karalius Fridrichas Vilhelmas III jį paskyrė Vygrių vyskupu – po mirusio pirmtako Vygrių vyskupo. Paskyrimas įvyko Romoje 1805 m., o pašventintas buvo tik 1809 m. Kaip Varšuvos kunigaikštystės senatorius, vyskupas Gološevskis daugiausiai laiko praleido Varšuvoje. Vyskupijai vadovavo jo padėjėjas. 1809 m. jis paskelbė garsųjį pastoracinį laišką dvasininkijai apie tėvynės

meilę. 1813 m. po Napoleono pralaimėjimo buvo Krokuvoje. Neatsižvelgdamas į Krokuvos vyskupo kilnumą, jis pasiliko metams vienuolyne. Tada grįžo į savo vyskupiją ir apsigyveno Seinuose. Jis bandė įsiteikti Rusijos valdžios institucijoms, 1814 m. Terespole pasveikino Aleksandrą I, 1816 m. – didįjį kunigaikštį Konstantiną. Dalyvavo Lenkijos Karalystės Tikybų ir viešojo švietimo valdinėje komisijoje, 1816 m. gavo Stanislovo ordiną. Po Vygrių vyskupijos likvidavimo tapo pirmuoju naujai įkurtos Seinų, žinomos ir Augustavo vardu⁴⁶, vyskupijos vyskupu. Gyvenimo pabaigoje prarado regėjimą. Valdė padedamas kunigo Marciejevskio. Jis mirė 1820 m. kovo 8 d. Varšuvoje, ten buvo palaidotas Šv. Kryžiaus bažnyčios rūsyje.“⁴⁷ Gološevskis, kaip liudija Stanislovas Jemelkovskis, buvo ne tik Varšuvos kunigaikštystės, bet vėliau ir Lenkijos Karalystės senatorius⁴⁸. Priklausydamas Lenkijos Karalystės Tikybų ir viešojo švietimo valdinei komisijai, jis gynė Bažnyčios teises⁴⁹. Tačiau, kita vertus, vyskupas Gološevskis pradėjo visos eilės vyskupų ydingą paprotį didelę savo laiko dalį praleisti sostinėje, einant senatoriaus pareigas, per mažai reziduoti savo vyskupijoje (tiesa, po keleto Varšuvoje praleistų metų jis grįžo į Seinus). Tokiam papročiui prieštaravo oficialus Bažnyčios mokymas jau pirmaisiais krikščionybės amžiais⁵⁰.

Vyskupas Gološevskis buvo mokėsis pas Pijorus, vėliau, kaip ir Karpavičius, įstojo į Misijonierių vienuolyną, dirbo profesoriumi, buvo pamokslų sakymo specialistas. Valdyti vyskupiją jam padėjo generalinis vikaras Augustinas Polikarpas Marciejevskis⁵¹, kuris vėliau tapo Seinų vyskupijos sufraganu – vyskupu pagalbininku.

Po rusų pergalės prieš prancūzus ir Vienos kongreso situaciją Užnemunėje koregavo ir tai, kad Mogiliavo arkivyskupas savavališkai⁵² perėmė savo jurisdikcijon Balstogės srities parapijas⁵³. W. Jemielity teigia, kad jau 1807 m. po Prūsijos Karalystės pralaimėjimo Napoleonui ir Balstogės, Briansko, Bielsko prijungimo prie Rusijos⁵⁴ Vygrių vyskupija jau buvo praradusi savo egzistavimo prasmę⁵⁵. Dalis vyskupijos liko Prūsijos teritorijoje. Todėl, taisant susidariusią situaciją, popiežius Pijus VII⁵⁶ bule *Ex imposita Nobis*⁵⁷ 1818 m. vietoj buvusios Vygrių vyskupijos įsteigė Seinų⁵⁸ vyskupiją, kurią dar vadino Seinų Augustavo vyskupija, nes ji buvo Augustavo vaivadijoje. 1818 m. Seinuose buvo įkurta naujos vyskupijos sostinė, Seinų vienuolių dominikonų bažnyčiai suteiktas katedros titulas⁵⁹. Naujoji vyskupija buvo sufraganinė⁶⁰ ir priklausė Varšuvos metropolijai. Prieš panaikinant Vygrių vyskupiją, jos teritorijoje buvo šie deka-

natai: Augustavo, Simno, Alvito, Virbalio, Zapyškio, Prienų, Tikocino ir dalis Bielsko ir Briansko dekanatų bažnyčių⁶¹. Tačiau buvusioji Vygrių vyskupijos teritorija – Bialystoko dekanatas, įvardinama kaip arkidekanatas, nepriskirtas dar kokiai nors kitai diecezijai. Dokumentuose dvasininkų sąrašas tituluojamas *Cleri in Circulo Bialostocensis*⁶². Šio dekanato jurisdikcijoje fiksuojami ir Bielsko, Briansko, Drohičino, Knyšino ir Sokulkos dekanatai⁶³, pradžioje priklausę Vygrių vyskupijai ir buvę integralia šios vyskupijos dalimi.

Vyskupui Golaševskiui reikėjo išskendinti minimus politinių aplinkybių nulemtus nekanoniškus vyskupijos pertvarkymus. Gal dėl to jis ir stengėsi kontaktuoti su civilinėmis valdžiomis, kad galėtų kiek įmanoma išsaugoti vyskupijos egzistenciją.

Antrasis Vygrių vyskupas J. Golaševskis, panaikinus Vygrių ir įkūrus Seinų vyskupiją, tapo pirmuoju jos vyskupu.

IŠVADOS

Vygrių vyskupija dėl politinių ir teritorinių pokyčių Lietuvos Užnemunėje buvo popiežiaus Pijus VI dokumentu *Saepe factum est* paskelbta 1799 m. Naujai įkurta Vygrių vyskupijai buvo priskirta dalis Lucko, Vilniaus ir Žemaičių vyskupijos bažnyčių, buvusių skirtingų valstybių teritorijose.

Pirmasis Vygrių vyskupas Mykolas Karpavičius, mokytas žmogus, gabus administratorius ir suvokiantis visuomenės rūpesčius, turėjo visas dieceziniam vyskupui reikiamas savybes. Nors jis

trumpai buvo šios vyskupijos ganytoju, tačiau užimą svarbią vietą Katalikų Bažnyčios Lietuvoje istorijoje.

Po vyskupo Mykolo Karpavičiaus mirties jo įpėdiniu tapo Klemensas Gološevskis. Vyskupas Gološevskis buvo mokėsis pas Pijorus, vėliau, kaip ir Karpavičius, įstojo į Misijonierių vienuolyną, dirbo profesoriumi, buvo pamokslų sakymo specialistas.

Vygrių vyskupija bei jos ordinarai turėjo įtakos Lietuvos Užnemunės religiniam bei kultūriniam gyvenimui. Ši

teritorija jau nebeprisiklausė skirtingoms vyskupijoms, bet buvo sujungta į vieną administracinę vienetą. Jos vyskupai, būdami labai išsilavinę, puikūs pamokslininkai bei nevengę dalyvauti politikoje (M. P. Karpavičius dalyvavo Kosciūškos sukilime, Klemensas Gološevskis

dirbo Senate) darė įtaką krašto politiniam gyvenimui ir formavo dvasininkų elgesio tradiciją. Vygrių vyskupija tapo vėliau įkurtos Augustavo arba Seinų vyskupijos pagrindu, o dalis jos atiteko kitoms Lietuvos ir Lenkijos teritorijose buvusioms vyskupijoms.

Literatūra ir nuorodos

- ¹ Plocko vyskupija ribojosi su Prūsijai atitekusia Užnemunės teritorija.
- ² Golaševskis Jonas Klemensas (1754–1820). Vyskupas. Mirus vyskupui M. Karpavičiui, J. Golaševskis, prūsų valdžiai tarpininkaujant, buvo paskirtas Vygrių vyskupu 1804 m., bet konsekruotas tik 1809 m. Panaikinus Vygrių vyskupiją, jis tapo pirmuoju Seinų vyskupu, tačiau mirė dar nepradėjęs jos valdyti (*LE*, t. VII, p. 358).
- ³ Gražiškiai priklausė Vilniaus vyskupijai. Šiuo metu parapija yra Vilkaviškio vyskupijoje, Vilkaviškio dekanate.
- ⁴ Karpavičius (Karpowicz) Mykolas Pranciškus (1744–1803). Daugelyje šaltinių (taip pat ir šiame darbe) minima tikroji jo pavardė Karpavičius. Pirmasis Vygrių vyskupas (*LE*, t. XI, p. 87).
- ⁵ Šembekas Kajetonas Anupras. Dokumentuose – Kajetan Onufry Szembek (1743–1809), Plocko vyskupas, kilęs iš Krokuvos, Apaštalu Sosto delegatas kuriant Vygrių vyskupiją ir rengiant pirmojo vyskupo paskyrimo dokumentus (*LE*, t. XXIX, p. 285).
- ⁶ Kazys Misius, Romualdas Šinkūnas, *Lietuvos Katalikų bažnyčios*. Vilnius: Pradai, 1993, p. 36.
- ⁷ Pijus VI. Romos popiežius, tikr. vard. Giovanni Angelo Braschi (1717–1799, pontif. 1775–1799) (*LE*, t. XXII, p. 484–485).
- ⁸ *Saepe factum est* – lot. pavadinimas, liet. – dažnai yra daroma.
- ⁹ Nėra aišku, kodėl Prūsijos valdžia prieštaravo, kad naujoji vyskupija priklausytų Gniezno metropolijai, tuo metu buvusiai tos pačios Prūsijos valdomoje teritorijoje.
- ¹⁰ Witold Jemielity, Powstanie diecezji i jej organizacja, *Łomżyńskie wiadomości diecezjalnie*, kwartalnik, Rocznik XLIX, nr 2, Łomża: Łomżyńska kuria dieceyjalna, 1987, s. 6.
- ¹¹ Jonas Totoraitis MIC (1872–1941). Gimė Šakių apskrityje, Griškabūdžio parapijoje. 1895 m. gruodžio 25 d. vyskupas Kazimieras Ruškys jį išventino kunigu. Dirbo pastoracinį darbą. Studijavo Fribūro universitete istoriją. Vėl dirbo parapijose ir taip pat dirbo mokslinį darbą. Kartu su kun. P. Būčiu ir kun. J. Matulaičiu įstojo į atnaujintą marijonų vienuolyną. Universitete dirbo profesoriumi. Paskelbė daug mokslo darbų. Profesionalus istorikas. Mirė 1941 m. birželio 21 d. Palaidotas Marijampolėje (*Mūsų švyturiai*. Red. Laimutė Rimkevičiūtė. Vilnius, 1992, p. 297).
- ¹² Teresa Ziniewicz-Tur, *Zarys dziejów parafii Sejnenskiej*. <http://www.g1.powiat.sejny.pl/nauczyciele/tur_teresa/parafia.htm>
- ¹³ Jonas Dlugošas (lenk. Jan Długosz; 1415 m. Bżeźnica – 1480 m. Krokuba) – kunigas, diplomatas, istorikas.
- ¹⁴ *W puszczach tych chętnie polowali książęta litewscy królowie polscy. Wiadomo, że na tych terenach polował wielokrotnie Władysław Jagiełło*. Teresa Ziniewicz-Tur, *Zarys dziejów parafii Sejnenskiej*. <http://www.g1.powiat.sejny.pl/nauczyciele/tur_teresa/parafia.htm>
- ¹⁵ Manoma, kad Vygriuose buvo medžiotųjų asistojimo vieta.
- ¹⁶ Paulius Atsiskyrėlis (229–342). Šventasis. Gimė Egipte, gyveno pamaldų, asketišką gyvenimą.
- ¹⁷ Witold Jemielity, *Diecezja Łomżyńska*. Łomża: Kuria dieceyjalna w Łomży, 1990, s. 287
- ¹⁸ Karalius vienuolynui skyrė 36 kaimus ir 29 ežerus. Vienuolynui priklausančiuose miškuose buvo apdirbama mediena, kasama geležies rūda. Įvairiems darbams ir vienuolyno statyboms vienuoliai kvietė darbininkų, vietinių bei užsieniečių iš Prūsijos, Italijos ir Anglijos. Vietos darbininkus mokė amato.
- ¹⁹ Witold Jemielity (kunigas, istorikas) gimė 1935 m. Habituotas teologijos daktaras, domisi ir rašo Lomžos vyskupijos istorijos temomis.

- ²⁰ Kamaldulių vienuolyną Vygriuose sudarė 12 atskirų mažų mūrinių namukų, sustatytų dviem eilėmis. Prie kiekvieno namelio buvo sodelis. Nameliuose – nedidelės koplytėlės, tačiau vienuoliai parapijiečiams 1678 m. pastatė didesnę medinę bažnyčią. Vėliau 1704 m. pradėta ir 1745 m. baigta statyti puiki mūrinė bažnyčia, kuriai suteiktas Švč. Marijos Nekaltojo Prasidėjimo titulas, ji išpuošta lietuvių Smuglevičiaus ir italų dailininkų paveikslais. Įsteigus vyskupiją, ši bažnyčia tapo katedra. Prūsų valdžia, kuriai po III Lietuvos-Lenkijos padalijimo atiteko Užnemunė, 1795 m. atėmė iš vienuolyno žemes, o 1800 m. panaikino ir patį vienuolyną (J. Totoraitis, *Sūduvos Suvalkijos istorija*. Marijampolė, 2003, p. 603–606).
- ²¹ Witold Jemielity, Powstanie diecezji i jej organizacja-Łomżyńskie, *Wiadomości diecezjalnie*, kwartalnik, Rocznik XLIX, nr 2, Łomża, 1987, s. 6.
- ²² Jonas Totoraitis, *Sūduvos Suvalkijos istorija*. Marijampolė: Piko valanda, 2003, p. 603–606.
- ²³ Witold Jemielity, Powstanie diecezji i jej organizacja-Łomżyńskie, *Wiadomości diecezjalnie*, kwartalnik, Rocznik XLIX, nr 2, Łomża, 1987, s. 6.
- ²⁴ Kazys Misius, Romualdas Šinkūnas, *Lietuvos Katalikų bažnyčios*. Vilnius: Pradai, 1993, p. 36; Kęstutis Žemaitis, *Vilkaviškio vyskupija*. Marijampolė: Piko valanda, 2004, p. 10.
- ²⁵ Witold Jemielity, *Powstanie diecezji i jej organizacja-Łomżyńskie*, s. 6.
- ²⁶ Ten pat.
- ²⁷ Kazys Misius, Romualdas Šinkūnas, *Lietuvos Katalikų bažnyčios*, p. 36.
- ²⁸ Witold Jemielity, ten pat.
- ²⁹ Dabar Balstogė (Bialystokas) yra Bialystoko metropolijos centras.
- ³⁰ Dabar Drohičinas yra Drohičino vyskupijos centras.
- ³¹ Nuo 1795 m. iki 1807 m. Tikocinas priklausė Prūsijos karalystės Naujosios Rytų Prūsijos Balstogės departamentui. Tikocine veikė vienuolių misijonierių kunigų seminarija.
- ³² Virbalis iki Vygrių prijungimo prie Vygrių vyskupijos buvo Medininkų dekanate.
- ³³ Priklausymas Misijonierių kongregacijai liudija M. Karpavičiaus dvasinį pašaukimą, atsidavimą malda, apmąstymams, artimo meilės darbams.
- ³⁴ *Pochodził z rodziny litewskiej znanej już w XV wieku. Urodził się 4 października 1744 roku w Kamieńcu Litewskim, w rodzinie drobnoszlacheckiej herbu Korab. W 1861 roku ukończył kolegium jezuickie w Brześciu Litewskim, po czym wstąpił do*
- Zgromadzenia Księży Misjonarzy w Warszawie, gdzie wykazał się wielkim talentem oratorskim. Świecenia kapłańskie otrzymał w 1767 roku. Teresa Ziniewicz-Tur, Zarys dziejów parafii Sejnenskiej.* <http://www.g1.powiat.sejny.pl/nauczyciele/tur_teresa/parafia.htm>
- ³⁵ Stanislovas Jamelkovskis (1834–1885). Kunigas, aprašęs Seinų bažnyčią ir pateikęs Vygrių bei Seinų vyskupų biografijas.
- ³⁶ Stanisław Jamiolkowski, Opisanie kościoła sejneńskiego pod względem historycznym, architektonicznym i inwentarskim, Lomżos vyskupijos archyvas (be signatūros, bylos numeris, fondas ir t. t. nenurodyta).
- ³⁷ Stanisław Jamiolkowski, ten pat, s. 47a.
- ³⁸ *Wykładat filozofię w warszawskim seminarium duchownym, potem teologię i historię kościoła w seminarium diecezjalnym w Wilnie. W 1774 roku wystąpił ze zgromadzenia i objął probostwo Grażyszki na Suwałszczyźnie (dziś na Litwie).* Teresa Ziniewicz-Tur, *Zarys dziejów parafii Sejnenskiej.* <http://www.g1.powiat.sejny.pl/nauczyciele/tur_teresa/parafia.htm>
- ³⁹ Kristina Mačiulytė, Mykolas Karpačiūnas ir piliečių tautos idėja. Kn. *Mykolas Pranciškus Karpačiūnas. Rinktiniai pamokslai*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2003, p. 17.
- ⁴⁰ Stanisław Jamiolkowski, ten pat, s. 47a.
- ⁴¹ S. Jamelkovskis kritikuoja datų netikslumus vyskupo biografijoje. Jam žinomuose kai kuriuose šaltiniuose kaip mirties data buvo nurodyti 1804 m. (Stanisław Jamiolkowski, ten pat, s. 53).
- ⁴² *Sede vacante* – tuščias sostas.
- ⁴³ *Directorium officii Divini iuxta rubricas breviarium et misalis Romani tam generales quam particulares ad decreta S.R. Congregationis ad usum universi cleri dioecesis Vigrensis pro anno Domini 1805 sede vacante conscriptum ac editum, Bialystok, 1805.*
- ⁴⁴ *Directorium officii Divini iuxta rubricas breviarium et misalis Romani tam generales quam particulares ad decreta S.R. Congregationis ad usum universi cleri dioecesis Vigrensis in annum Domini Bissextilem 1808 sede vacante conscriptum ac editum, Bialystok, 1808.*
- ⁴⁵ *Encyklopedia Katolicka*, t. 5, Lublin: Towarzystwo naukowe katolickiego uniwersytetu Lubelskiego, Lublin, 1989, s. 1267 (Gołaszewski Jan Klemens).
- ⁴⁶ Vienos kongresas 1815 m. sprendė tolesnį Europos tautų likimą. Iš buvusios Varšuvos kuni-

- gaikštystės buvo suformuota Lenkijos Karalystė, kurios karaliumi pasiskelbė pats Rusijos caras Aleksandras I, save titulavęs ir Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu. Sukurtoje Lenkijos Karalystėje buvo ir toliau paliktas gyvuoti Napoleono kodeksas, dėl kurio Lietuvos Užnemunės valstiečiai jau nuo 1807 m. nejo baudžiamos ir dėl to galėjo geriau gyventi. Tačiau pasikeitus politinei situacijai, keitėsi situacija ir Bažnyčioje. Todėl reikėjo steigti naują vyskupiją Vygrių vyskupijos pagrindu.
- ⁴⁷ *W 1800 roku mianowany został przez biskupa węgierskiego Michała Karpowicza oficjałem konsystorza diecezjalnego, a 24 marca 1804 roku – przez Fryderyka Wilhelma III, króla pruskiego – biskupem węgierskim po zmarłym poprzedniku. Prekonizacja nastąpiła w Rzymie w 1805 roku, a konsekracja dopiero w 1809. Jako senator Księstwa Warszawskiego przebywał biskup Gołaszewski przeważnie w stolicy. Diecezją kierowali jego zastępcy. W 1809 roku wydał znany list pasterski do duchowieństwa o miłości ojczyzny. W 1813 roku, po klęsce Napoleona, znalazł się w Krakowie. Nie przyjąwszy godności biskupa krakowskiego, przez rok przebywał w klasztorze. Wrócił następnie do swej diecezji i osiadł w Sejnach. Starał się odtąd pozyskać życzliwość władz rosyjskich; w 1814 roku witał w Terespolu Aleksandra I, w 1816 – wielkiego księcia Konstantego. Działal w Komisji Oświecenia i Wyznań Religijnych Królestwa Polskiego W 1816 roku otrzymał order św. Stanisława. Po zlikwidowaniu diecezji węgierskiej został pierwszym biskupem ordynariuszem nowo utworzonej diecezji sejneńskiej, zwanej też augustowską. Pod koniec życia stracił wzrok; diecezją kierował przy pomocy księdza Marciejewskiego. Zmarł 8 marca 1820 roku w Warszawie; pochowany został w podziemiach kościoła św. Krzyża. Teresa Ziniewicz-Tur, *Zarys dziejów parafii Sejneńskiej*. < http://www.g1.powiat.sejny.pl/nauczyciele/tur_teresa/parafia.htm >*
- ⁴⁸ Stanisław Jamiołkowski, ten pat, s. 53a.
- ⁴⁹ *Encyklopedia Katolicka*, t. 5, s.1267 (Gołaszewski Jan Klemens).
- ⁵⁰ Kęstutis Žemaitis, *Orientalinės teologijos pagrindai*, Marijampolė: Ramona, 2002, p. 8.
- ⁵¹ Directorium officii Divini iuxta rubricas breviarum et misalis Romani tam generales quam particulares ad decreta S.R. Congregationis ad usum universi cleri dioecesis Vigrensis in annum Domini Bissextilem 1808 sede vacante conscriptum ac editum, 1818, p. 6.
- ⁵² XVIII a. Pabaigoje Rusijos imperatorė Jekaterina pati nutarė įsteigti Gudijos vyskupiją su sostine Mogiliave. 1782 m. sausio 17 (28) d. dėl Jekaterinos II autoriteto ši vyskupija įgijo arkivyskupijos statusą, o Mogiliavo vyskupas buvo nominuotas arkivyskupu metropolitu. Šį teisinį aktą galėjo įvykdyti tik Apaštalo Sostas. Be to, Mogiliavo bažnyčiai provincijai priskirtos trys Rytų apeigų ir šešios Romos katalikų vyskupijos. Minėtajai provincijai atiteko Žitomiro, Kameneco, Lucko, Minsko, Žemaičių ir Vilniaus vyskupijos, atskirtos nuo Gniezno metropolijos. Mogiliavo arkivyskupas jautė Jekaterinos palaikymą ir drąsiai bei savavališkai pažeidė Bažnyčios teisę išplėsdamas savo jurisdikciją ir vyskupijos teritoriją.
- ⁵³ Misius Kazys, *Šinkūnas Romualdas, Lietuvos Katalikų bažnyčios*, p. 37.
- ⁵⁴ 1807 m. Tiltžės sutartimi keli Vygrių vyskupijos dekanatai atiteko Rusijos valdžion. Tai savotiškai suardė Vygrių vyskupiją.
- ⁵⁵ Witold Jemielity, *Diecezja Łomżyńska*, s. 7
- ⁵⁶ Pijus VII (1740–1823). Popiežius nuo 1800 m.
- ⁵⁷ *Ex imposita Nobis* – liet. iš mūsų pareigos.
- ⁵⁸ „Šalia 89 parapijų iš buvusios Vygrių vyskupijos Seinams dar priskirta 31 parapija iš Plocko vyskupijos. Seinų vienuolių dominikonų bažnyčiai suteiktas katedros titulas. 1822 m. buvo įsteigta kapitula. Ją sudarė 4 prelatai ir 6 kanauininkai. Kapitulai išlaikyti 1826 m. paskirti Virbalio ir Liškiavos dominikonų, Ščiučino ir Lomžos pijorų vienuolynai.“ Kęstutis Žemaitis, *Lietuvos Katalikų Bažnyčios istorija*. Kaunas: VDU leidykla, 2006, p. 50.
- ⁵⁹ Kviklys Bronius, *Mūsų Lietuva*. Bostonas: Amerikos Lietuvių Bibliotekos leidykla, 1966, t. III, p. 449–457.
- ⁶⁰ Sufraganas, lot. – padėjėjas. Sufraganinė vyskupija iš dalies pavaldi kokiai nors arkivyskupijai.
- ⁶¹ Directorium officii Divini iuxta rubricas breviarum et misalis Romani tam generales quam particulares ad decreta S.R. Congregationis ad usum universi cleri dioecesis Vigrensis in annum Domini Bissextilem 1808 sede vacante conscriptum ac editum, 1818, p. 5–8.
- ⁶² *Cleri in Circulo Białostocensis* – liet. Dvasininkija Bialistoko apylinkėje.
- ⁶³ Directorium officii Divini iuxta rubricas breviarum et misalis Romani tam generales quam particulares ad decreta S.R. Congregationis ad usum universi cleri dioecesis Vigrensis in annum Domini Bissextilem 1808 sede vacante conscriptum ac editum, 1818.